

Nr. 24

Informatiebrief

Zaaknummer: Z/21/055741
Documentnummer: 437518
Datum: Dinsdag 18 maart 2025 / verzonden: 18 maart 2025
Onderwerp: Toekomst religieus erfgoed
Portefeuillehouder: Wethouder Van der Elst
Bijlage(n): 1

Geachte Raad,

Veel gebedshuizen verliezen hun functie of hun functionaliteit door veranderingen in het geloofslandschap en in de samenleving. Veel kerkgebouwen maken daarom een transitie door om toekomstbestendig te kunnen worden. Dit kunnen nevenfuncties zijn naast het religieus gebruik of een geheel nieuwe functie. In 2021 is in het kader van het Rijksprogramma toekomst religieus erfgoed een decentralisatie uitkering aangevraagd (en ontvangen) van €25.000,- om een Kerkenvisie op te stellen. De "Kerkenvisie" is geen gemeentelijke visie, maar het resultaat van een dialoog met alle betrokkenen over de toekomst van het religieus cultureel erfgoed, waarin de eigenaren van dit erfgoed een belangrijke rol spelen.

De uitgangspunten worden opgenomen in de Omgevingsvisie en de uitwerking daarvan in het Omgevingsplan.

In 'De kerk in het midden houden' (bijlage 1) legt de gemeente de visie over een duurzaam toekomstperspectief voor het religieuze erfgoed van onze (burgerlijke) gemeente vast. Dit erfgoed is onlosmakelijk verbonden met kernwaarden van de samenleving en medebepalend voor de kwaliteit van onze leefomgeving. Daarom verdient het religieus erfgoed een gemeenschappelijke visie op de toekomst. Deze visie vertelt hoe de gemeente wil anticiperen op toekomstige vraagstukken en op welke wijze de visie in het beleid geborgd gaat worden.

Voor de communicatie en het publieksbereik is een animatie gemaakt. Deze wordt op de website geplaatst en via de socials en mainstream media gedeeld. Zie : [Beleid cultureel erfgoed | Voorschoten](#)

Met vriendelijke groet,
het college van burgemeester en wethouders,

E.A. van Watteringen,
gemeentesecretaris

mw. drs. N. Stemerding,
burgemeester

Deze brief is digitaal vastgesteld. Hierdoor staat er geen fysieke handtekening in de brief.

De kerk in het midden houden

**Samenwerken aan een toekomst voor het religieus
erfgoed van Voorschoten**

"Religieus erfgoed staat midden in de samenleving,
en dat willen we graag zo houden."

Visiedocument "*Toekomst voor het religieus cultureel erfgoed van Voorschoten*".
Februari 2025

Bij dit document hoort de animatievideo getiteld "*De kerk in het midden houden
Samenwerken aan een toekomst voor het religieus erfgoed van Voorschoten*", in oktober 2024 gemaakt door
Animatiekoning in opdracht van gemeente Voorschoten.

De kerk in het midden houden Samenwerken aan een toekomst voor het religieus erfgoed van Voorschoten

Het religieus erfgoed omvat alles wat bij de geschiedenis van een religieuze plek hoort: de omgeving met de begraafplaats, het hek, de pastorie. Dit noemen we "kerkenbiotoop". Maar ook het interieur, zoals het doopvont of de preekstoel, en de kerkelijke collectie, zoals de schilderijen en zelfs de verhalen, archieven, gebruiken en tradities horen bij het religieus erfgoed dat we willen koesteren.

Een kerkgebouw staat midden in het dorp of ligt centraal in een wijk. Kerkgebouwen zijn sociale ontmoetingsplekken met grote historische en emotionele waarde. Kerken betekenen al eeuwenlang heel veel voor onze samenleving. De samenleving verandert, hun rol verandert, maar de gebouwen houden hun betekenis. Velen voelen zich verbonden. Daarom willen we deze gebouwen voor de toekomst bewaren. Samenwerken om de kerk in het midden te houden, betekent nadenken over de toekomst van de kerkgebouwen. Dat is niet alleen een taak van de kerkeigenaar. We zijn met elkaar verantwoordelijk voor de toekomst van dit erfgoed.

Als we samenwerken aan de toekomst, moeten we nadenken over passend gebruik, voor de geloofsgemeenschap én de buurtbewoners. Bij voorkeur passend bij de sociaal-maatschappelijke functie die de kerken altijd hebben gehad. Of verbouwen voor een geheel nieuwe functie, zoals wonen.

We moeten daarbij rekening houden met de historische betekenis, en die in ere houden. Tegelijk moeten de kerkgebouwen ook kunnen worden gebruikt.

We gaan op zoek naar het evenwicht tussen het behoud van de historische waarde en duurzaam gebruik.

Laten we samenwerken aan een toekomst waarin de historische kerkgebouwen in het midden van onze samenleving blijven staan.

Alle betrokkenen vormen een erfgoedgemeenschap. We sluiten niemand uit. We hebben respect voor elkaars geloof, voor elkaars rol, voor ieders belang.

We houden de kerk in het midden!

Deze tekst is de **2-minuten samenvatting** van het visiedocument "De kerk in het midden houden. Samenwerken aan een toekomst voor het religieus erfgoed van Voorschoten."

Deze geschreven tekst is ook verwerkt in de gelijknamige animatievideo, waarin de visie in gesproken woord en met animatietekeningen toegankelijk gemaakt is.

Luchtfoto Kruispuntkerk gezien naar het gemeentehuis (foto Aeriallive 2022).

Inhoudsopgave

Inleiding	6
Visie, missie en strategie	7
De visie in de gemeentelijke beleidscyclus	10
De kerk in het midden houden	12
De titel toegelicht	12
Letterlijk	13
Figuurlijk	17
Uitvoeringsagenda	21
Bijlagen	
1 Overzichtslijst kerkgebouwen, bijbehorende elementen en kerkhoven	22
2 Fotogalerij	24
3 De relatie van dit visiedocument met bestaand erfgoedbeleid	27
4 Planologisch handelings- en beoordelingskader bij functieverbreiding en -verandering	29
5 Samenvatting en uitleg van begrippen, proces en participatie in vraag en antwoord	35

Inleiding *"Toekomst voor het religieus cultureel erfgoed Voorschoten"*

Dit document is het resultaat van het overleg met de kerkeigenaren en andere betrokkenen bij het religieus erfgoed van Voorschoten over het toekomstperspectief van dit erfgoed. In dit document legt de gemeente de visie over een duurzaam toekomstperspectief voor het religieuze erfgoed van onze (burgerlijke) gemeente vast.

Dit erfgoed is onlosmakelijk verbonden met kernwaarden van de samenleving en medebepalend voor de kwaliteit van onze leefomgeving. Daarom verdient het religieus erfgoed een gemeenschappelijke visie op de toekomst.

Deze visie benoemt hoe de gemeente wil anticiperen op toekomstige vraagstukken en op welke wijze de visie in het beleid geborgd gaat worden.

Luchtfoto met op voorgrond rechts de Kruispuntkerk en verderop de Dorpskerk (foto Aeriallive 2022).

Visie, missie en strategie

Visie: toekomstperspectief

Het religieus erfgoed van Voorschoten staat er over 10 jaar goed bij. We koesteren de kwaliteiten van het stedenbouwkundige netwerk van ons dorp en in onze wijken en er ligt een stevige basis voor de instandhouding van dit erfgoed.

Het religieus erfgoed is opgenomen in de integrale Omgevingsvisie en in het integrale Omgevingsplan als essentieel erfgoed dat fysiek en sociaal sterk verankerd is in het dorp en in de samenleving. De kerken hebben een logische en volwaardige plek in visie en plan. Het erfgoed is passend beschermd, waarbij de toekomstwaarde leidend is.

De sociaal-maatschappelijke waarde wordt breed erkend en is medebepalend voor beleidskeuzes en bij vergunningverlening.

Missie: waarom doen we dit?

We doen dit omdat de betekenis van het religieus erfgoed groot is, in bepaalde opzichten nog groter dan van andere typen erfgoed. Het belang voor de kwaliteit van onze fysieke leefomgeving én voor de immateriële, sociaal-maatschappelijke leefomgeving is groot. We willen deze bestaande kwaliteiten meenemen naar de toekomst.

Strategie: wat gaan we daarvoor doen?

Samenwerken

- We gaan uitdragen hoe belangrijk de kerken zijn en wat er moet gebeuren om dit erfgoed toekomst te geven. Deze visie en de bijbehorende animatievideo vormen daarin de basis.
- We gaan vooraf, proactief met elkaar in gesprek: zonder (voor)oordelen, en ieder vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid. Het kerkelijk erfgoed is erfgoed dat bij uitstek “van, voor en door” iedereen is. En toch blijft de eigenaar zelf verantwoordelijk voor het behoud en het beheer van het religieus erfgoed, voor passende functies én voor eventuele (ver)bouw in, aan en bij de gebouwen.
- Op deze manier zijn we met elkaar beter voorbereid op toekomstige veranderingen. Zonder vooraf te veel te willen regelen en vastleggen, en gedacht vanuit kansen en mogelijkheden. We gaan met elkaar in gesprek vanuit de betekenis van het erfgoed in het heden en vanuit gedeelde verwachtingen over de toekomst.
- We zoeken daarbij naar een balans tussen de iconische waarde van dit erfgoed voor de samenleving en de religieuze waarde voor de geloofsgemeenschap; tussen het duurzame gebruik en het behoud van de monumentale waarde, en de tradities die deel uitmaken van onze collectieve cultuur.
- We spreken jaarlijks met de vertegenwoordigers van de kerken die de hoogste erfgoedwaarden hebben (kerkgebouwen van PKN en de r.-k. parochie), en op verzoek met de andere geloofsgemeenschappen, om actualiteiten en ontwikkelingen uit te wisselen. Uitkomsten worden met het gemeentebestuur besproken.
- We werken de uitvoeringsagenda jaarlijks bij en leggen de afspraken tussen gemeente en de geloofsgemeenschappen vast, zodat de samenwerking enerzijds wendbaar en actueel blijft, terwijl tegelijk afspraken duidelijk zijn en de uitvoering geborgd is.

Luchtfoto van de toren van de Laurentiuskerk (foto Aeriallive 2022).

Planologisch

- We zetten bewust in op het behoud van de kwaliteiten van strategische stedenbouwkundige locaties (pleinen, kruispunten, zichtlijnen) met religieus erfgoed.
- De fysieke beleefbaarheid van kerken, in de openbare ruimte, maar ook binnen in de kerkgebouwen, staat centraal bij het maken van beleidskeuzes en bij de uitvoering.
- We benoemen de kerkenbiotopen in en om de kerken en zorgen dat ze in het Omgevingsplan een passende functie en een passend beschermingsregime krijgen.
- Kerken zijn niet alleen ruimtelijke bakens in het dorp, maar ook sociale bakens. De sociaal-maatschappelijke "immateriële" betekenis van religieus erfgoed moet in samenhang met de fysieke (stedenbouwkundige en architectonische) betekenis een plek krijgen in de planologische instrumenten voor het waarborgen van de kwaliteit voor de fysieke leefomgeving. Hiervoor werken we samen aan een integrale aanpak voor sociaal-maatschappelijk vastgoed, met verankering van de sociaal-maatschappelijke functie van religieus erfgoed in Omgevingsvisie en Omgevingsplan.
- We beschouwen de ruimtelijke kerkenbiotopen in samenhang met de sociaal-maatschappelijke biotopen waar ze onderdeel van uitmaken (de kerk, het plein, de kroeg, de school, het dorpshuis) in het integrale Omgevingsplan, met als doel een integrale borging van de kwaliteiten.

Het belang van visie, missie en strategie

Breed gedragen en richting gevend

De visie op de toekomst van het religieus erfgoed biedt een betekenisvol kader, waardoor er begrip kan zijn voor veranderingen, en het geeft richting aan toekomstige besluiten.

Verbinding

De visie verbindt door gedeelde waarden en gezamenlijk erkende kernkwaliteiten.

Beweging

De visie helpt om tot actie over te gaan om bij te dragen aan toekomst voor dit erfgoed.

Luchtfoto toren van de Dorpskerk (foto Aeriallive 2022). Kerktorens hebben niet alleen stedenbouwkundige oriëntatiewaarde, maar zijn door de klokken en carillons ook klinkend erfgoed. Het zijn visuele - én 'geluidsbakens'.

De visie in de gemeentelijke beleidscyclus

Kerken kunnen een strategische rol vervullen als wegwijzer voor een duurzame toekomst voor wijken en buurten. Juist daarom is opname van de toekomstvisie voor de kerken in de overkoepelde Omgevingsvisie van groot belang.

In de integrale Omgevingsvisie worden visie, strategie en missie voor de toekomst van het religieus erfgoed samengevat opgenomen.

In het Omgevingsplan wordt het handelings- en beoordelingskader vertaald in passende functies, vergunningplichtige activiteiten en regels, niet alleen voor het beschermde erfgoed, maar ook voor het nog niet beschermde erfgoed en voor de omgeving van de kerken, de zogenaamde kerkenbiotoop. De contour van de kerkenbiotopen wordt in het Omgevingsplan vastgelegd; daarbinnen gelden regels om te voorkomen dat activiteiten in de omgeving van de kerken de erfgoedwaarden kunnen verstoren of vernielen. Deze regels zijn niet hetzelfde als de aanwijzing als monument. Het zijn passende regels voor activiteiten zoals (ver)bouwen, gebruik, bomenkap, het organiseren van evenementen, het veranderen van een uitrit, de inrichting van de openbare ruimte, etc. voor zoverre die nodig zijn om de karakteristiek en kwaliteiten van de kerkenbiotoop te behouden. Dit is een wettelijke verplichting onder de Omgevingswet (volgens Bkl 5.130). Hierbij moeten het collectieve erfgoedbelang en het gebruikers- en eigenarenbelang goed in balans zijn.

De ervaringen uit de praktijk nemen we mee bij de monitoring en evaluatie van het beleid, zoals bij de toepassing van de regels voor beheer en onderhoud van de omgeving van het monument en bij vergunningaanvragen. Daarom vindt evaluatie een keer per jaar plaats, om zo nodig de Omgevingsvisie, het Omgevingsplan en/of het dagelijkse beheer aan te passen.

Toren van de Dorpskerk (foto Aeriallive 2022). De toren is rijksmonument en in eigendom van de burgerlijke gemeente. Burgerlijke en geloofsgemeente zijn verbonden in het beheer en behoud van dit erfgoed.

Luchtfoto Moeder Godskerk, gezien naar het dorpscentrum (foto Aeriallive 2022).

De kerk in het midden houden

De titel toegelicht

Letterlijk

De kerk staat meestal in het midden van een dorp of een wijk; de kerk vormt het hoofdmoment van een plein of brink. De kerktoeren is een baken en een belangrijk herkenningspunt; je ziet de toren van verre.

Figuurlijk

Sinds eeuwen staat de kerk midden in de samenleving. Voor veel inwoners is het kerkgebouw belangrijk. Het kerkgebouw is een plek waar je met elkaar samenkomt, waar je je thuis kan voelen en thuishoort, voor de eredienst, voor trouwen en rouwen, en voor nog veel meer. Bij een nieuwe functie is “midden in samenleving blijven staan” opnieuw het streven. Kerkgebouwen moeten hun sociale functie zo veel mogelijk behouden en bij voorkeur toegankelijk blijven.

Spreekwoord (uitdrukking)

De “kerk in het midden houden of laten” betekent: ieders belang in de gaten houden, oog voor beide kanten hebben, geen partij kiezen. Dit is een belangrijke leidraad in onze visie op de toekomst voor de kerken. We hebben respect voor elkaars geloof, – dit geldt voor alle geloofsovertuigingen! – voor elkaars rol en voor elkaars ideeën over het belang van kerkgebouwen en hun toekomst in onze samenleving.

Luchtfoto van de Laurentiuskerk (foto Aeriallive 2022).

De kerk in het midden houden: letterlijk

De kerk letterlijk 'in het midden houden' draait om het fysieke behoud van de kerken en het behoud van hun cultuurhistorische, architectonische en stedenbouwkundige betekenis voor het dorp, een wijk of een buurt.

Hoe hoger de erfgoedwaarden, des te belangrijker het erfgoed voor de gemeenschap en hoe belangrijker het veiligstellen van de toekomst.

De Dorpskerk en de Laurentiuskerk hebben de hoogste erfgoedwaarden en zijn (groten)deels beschermd als Rijksmonument; de als gemeentelijk monument beschermde kerkgebouwen, zoals de Kruispuntkerk, hebben hoge waarden. Een paar kerken en begraafplaatsen, waaronder de Rehobothkerk, heeft geen bescherming als monument, maar er is wel sprake van erfgoedwaarden. Zo is De Moeder Godskerk in 2017 onderzocht op erfgoedwaarden en op grond daarvan in procedure om aangewezen te worden als gemeentelijk monument. Een aantal kerkgebouwen heeft geen religieuze functie meer, zoals Bachlaan 17, of zijn in de afgelopen tijd gesloopt of worden gesloopt, zoals De Ontmoeting. De overzichtlijst in bijlage 1 geeft inzicht in de collectie kerkgebouwen en hun beschermingsstatus en erfgoedwaarde. De fotogalerij in bijlage 2 verbeeldt die collectie.

Stedenbouwkundige waarde

Kerkgebouwen maken onderdeel uit van het stedenbouwkundige netwerk. Het kerkgebouw vormt samen met de bijbehorende onderdelen, zoals begraafplaats, pastorie, kerkhof of hek een zogenaamd "complex" of "ensemble". Dit heet kerkenbiotoop. Ook een kerkenpad of zichtlijn op een toren kan onderdeel uitmaken van deze biotoop.

Volgens de Omgevingswet en de uitwerking daarvan in de Amvb "Besluit kwaliteit leefomgeving" (Bkl) is de gemeentelijke overheid verplicht te zorgen dat activiteiten in de invloedssfeer van een beschermd monument het monument zelf niet kunnen schaden (Bkl 5.130). Dit kan om de directe omgeving gaan, maar ook (bijvoorbeeld) om een zichtas op een kerktoeren. Deze instructieregel van het Rijk kan dus letterlijk verstekkende gevolgen hebben.

In het integrale Omgevingsplan moeten regels opgenomen gaan worden die erop toezien dat er getoetst kan worden of activiteiten in de omgeving van het religieus erfgoed dit erfgoed kunnen schaden.

Fysiek behoud: toekomstbestendig gebruik

Het fysieke behoud bestaat uit goed onderhoud, maar ook uit goed gebruik. Het traditionele gebruik bestaat uit gebruik voor de eredienst en aan het geloof gerelateerde (diaconale) nevenactiviteiten (bijv. zaalverhuur). Eigentijds gebruik is vaak breder (bijv. concert, tentoonstelling).

Als de kerkzaal hoofdzakelijk voor de eredienst gebruikt blijft worden, blijkt bij het doorrekenen van kosten en baten van verduurzamen regelmatig dat beter de mensen in plaats van de zaal verwarmd kunnen worden. De nevenruimten zijn doorgaans meer geschikt voor isoleren en vanwege veelvuldiger gebruik is dit ook meer noodzakelijk.

Als de kerk van functie verandert, door functieverbreding, blijkt dat er veel activiteiten mogelijk zijn binnen de sociaal-maatschappelijke functie. Om richting te geven aan de mogelijkheden en het proces van functieverbreding en – verandering is het handelingskader opgesteld (bijlage 4). Hierin is ook een ladder opgenomen van voorkeursfuncties. Een sociaal-maatschappelijke functie die het kerkgebouw midden in de samenleving en toegankelijk houdt, geniet de voorkeur. De kerken vormen 'sociaal-maatschappelijk vastgoed', dat multifunctioneel inzetbaar is, bijv. het gebruik voor concerten, grote uitvaarten (binnen én buiten de geloofsgemeenschap), als stembureau, etc.

Dorpskerk: het 300 jaar oude Zeemans orgel is met het kerkgebouw verbonden en hoort bij het beschermde monument. Het orgel heeft hoge monumentale waarde en behoort tot het klinkende erfgoed: erfgoed dat geluid voortbrengt (in tegenstelling tot gebouwen die geen geluidszintuig aanspreken).

Dorpskerk: 't Voorhuys is met het kerkgebouw verbonden en hoort daarmee tot het beschermde monument. Dit bouwdeel heeft echter geen monumentale waarde.

Duurzaamheid is een belangrijk thema voor kerken, want de zorg voor de aarde heeft een bijzondere plek in het hart van het christelijke geloof. Dit wordt georganiseerd en uitgedragen via "Groene Kerken". De Dorpskerk is een van de kerken die aangesloten is bij Groene Kerken en die de principes actief uitdraagt en toepast.

Nieuwe functies

Nieuwe functies willen we zoveel mogelijk laten aansluiten op de eeuwenoude, sociaal-maatschappelijke functie van kerken. Uit het participatietraject met de kerkeigenaren en gebruikers is gebleken dat het sociaal-maatschappelijk belang van de kerken groot is.

Bij het realiseren van nieuwe functies is aandacht voor bouwhistorie essentieel: een kerk en zijn omgeving zijn door de tijd gevormd en veranderd. Het belang van de Dorpskerk is evident. Deze kerk is al sinds de Middeleeuwen van groot belang, maar ook jonge(re) kerkgebouwen kunnen iconische waarde hebben en een centrale rol in de wijk spelen.

Bij veranderingen halen we inspiratie uit de historie en hebben we aandacht voor het organisch gegroeide monument.

Zelfs als er sprake is van sloop, heeft de plek nog steeds betekenis. Het behoud van de herinnering aan geschiedenis van de locatie staat centraal bij ver- en nieuwbouw.

Gebruik dat dicht bij de oorspronkelijke functie blijft, heeft de voorkeur. Het behoudt van de sociaal-maatschappelijke bestemming is van groot belang en heeft prioriteit. Belangrijke aspecten zijn het behouden van het gebouw als ontmoetingsplek en de beleefbaarheid van de voormalige functie. De herinnerings- en emotionele waarden zijn belangrijke waarden om te koesteren. De herkenning, bijv. door de markante toren als baken in de wijk, blijft, ook als de functie verandert. De samenleving verandert, en daardoor ook de rol van kerken en het Christendom in de samenleving, maar niet de (collectieve) herinnering en de emotie. Bovendien voegen nieuwe functies nieuwe herinneringen en emoties toe, bijvoorbeeld door het bijwonen van een concert of theatervoorstelling, of het bezoeken van een tentoonstelling. Kerken, als grote, centraal in het dorp of een wijk gelegen gebouwen zijn van grote waarde voor het dorp. Nieuwe functies kunnen die waarde vergroten en voor de toekomst veiligstellen.

Functieverandering is een proces dat altijd maatwerk verlangt. Een belangrijke randvoorwaarde voor een succesvolle herbestemming is het zorgvuldig doorlopen van het planproces.

Al begin 2022 is door het college het "Planologisch handelings- en beoordelingskader bij functieverbreiding en -verandering. Spelregels voor en afspraken over toekomstbestendigheid en passend gebruik van religieus cultureel erfgoed" als richtlijn vastgesteld (bijlage 4). Dit kader was onderdeel van het project "Toekomst voor het religieus cultureel erfgoed van Wassenaar en Voorschoten".

Het kader biedt een handelingsperspectief voor functieverbreiding, -verandering en herbestemming van religieus erfgoed en bevat onder meer een prioritering van functies, een stappenplan voor het proces en een beoordelingskader. Ook is het Nationale Stappenplan Herbestemmingsanalyse in bijlage 4 bijgevoegd als leidraad voor nieuwe functies in beschermde monumenten.

Het planologisch handelingskader biedt duidelijkheid over rollen, mogelijkheden en stappen die doorlopen moeten worden. Het voorkomt willekeur en ad hoc-besluiten over de omgang met het religieus cultureel erfgoed.

Aanbevelingen handelingskader

Het kader is als onderdeel van het project "Toekomst voor het religieus cultureel erfgoed van Wassenaar en Voorschoten" op 25 januari 2022 door het college van B&W vastgesteld. Op basis van de ervaringen zijn de volgende aanbevelingen over de toepassing te benoemen:

Over werkprocessen

- Maak het handelingskader meer bekend, zowel onder medewerkers, bestuur als onder eigenaren en gebruikers
- Communiceer dat het gebruikt moet worden bij functieverbreiding en - veranderingen
- Maak de wijze van gebruik (wanneer, op welke wijze toepassen) helder
- Leg proces en afspraken vooraf, in de initiatieffase, vast, en bouw go/ no go momenten in per planfase

Over implementatie in het integrale (definitieve) Omgevingsplan

- Neem het handelings- en beoordelingskader over in het Omgevingsplan
- Neem de functieladder op in het Omgevingsplan. Daarbij geldt dat openheid en toegankelijkheid (meest gewenst) en mate van aantasting van het erfgoed (zo min mogelijk aantasting is het meest gewenst) voorop staan. Het handelingskader uit 2022 is hierop aangepast (bijlage 4).

Laurentiuskerk, Leidseweg 98 (foto Aeriallive 2022).

De kerk in het midden houden: figuurlijk

Behalve dat kerkgebouwen tot het "materiële netwerk" (architectuur en stedenbouw) van het dorp behoren, behoren ze ook tot het immateriële netwerk. Ze zijn sociale ankerpunten in buurten en wijken. Het sociaal-maatschappelijke belang is veel groter dan het aantal beschikbare meters gebruiksoppervlak voor sociaal-maatschappelijke functies.

De sociaal-maatschappelijke betekenis is net als de materiële betekenis uit te drukken in een "sociaal-maatschappelijke biotoop". Het is daarom belangrijk om het vraagstuk over de toekomst van de kerkgebouwen te verbinden aan bredere, maatschappelijke vraagstukken. Geloofsgemeenschappen willen graag toegankelijk zijn en open staan voor alle leden van de dorpsgemeenschap. De gebouwen bieden hiervoor letterlijk de ruimte. Het 'midden in de samenleving staan' draagt niet alleen bij aan de verbinding met het dorp, en de levendigheid, maar ook aan het fysieke behoud van het erfgoed.

"Onze samenleving is gebaat bij voldoende ruimte zonder commerciële doeleinden waar men kan samenkomen." (uitspraak van gebruiker van de Moeder Godskerk)

Aanbevelingen

De toekomst van de kerkgebouwen staat niet op zichzelf. Het religieus vastgoed maakt onderdeel uit van het sociaal-maatschappelijke vastgoed. Het is belangrijk om de balans te zoeken tussen bredere maatschappelijke doelen, de wensen van de geloofsgemeenschap en de erfgoedwaarden. De toekomstvisie moet daarom opgenomen worden in een bredere sociaal-maatschappelijk-vastgoed-visie. Dit is essentieel om toekomstige keuzes te kunnen maken, en om tot een integrale Omgevingsvisie en Omgevingsplan te komen. In deze integrale visie en plan krijgen ook de economische-, toerisme/recreatieve-, kunst & cultuur-, milieu/biodiversiteit/groenwaarden van het religieus erfgoed een plek.

Ook in de uitwerking is het belangrijk om de verbinding te leggen met het sociaal-maatschappelijke domein. Zo is er een wens vanuit de rooms-katholieke parochie om de vrijwilligers van "Voorschoten voor elkaar" ook voor de kerken in te zetten, bijvoorbeeld voor de openstelling van de kerken en het organiseren van niet-kerkelijke activiteiten.

Een integrale Omgevingsvisie en -plan verlangen een goed inzicht in de gevolgen van besluiten, bijvoorbeeld het gevolg van parkeer- en verkeerbeleid voor de bereikbaarheid, en daarmee voor de gebruiks- en verhuurmogelijkheden, van de kerkgebouwen.

Daarnaast is het belangrijk dat het gesprek gevoerd blijft worden met alle geloofsgemeenschappen, ook de gemeenschappen die geen eigen religieus erfgoed in eigendom of beheer hebben, zoals Stichting Assalem.

Brief van koning Willem III uit 1873 aan het parochiebestuur, waarin toestemming wordt verleend om een legaat te aanvaarden. Archiefdocumenten zijn belangrijke historische bronnen; het conserveren en beheren maakt onderdeel uit van het beheer en behoud van ons religieus erfgoed.

Overeenkomstig het oorspronkelijke,
De Secretaris-Generaal bij het Departement
van Justitie. *Plant.*
(get.)

Kruispuntkerk (foto Aeriallive 2022).

Uitvoeringsagenda

De Erfgoedagenda wordt aangevuld met de bouwsteen "toekomst religieus erfgoed".

Bouwsteen toekomst religieus erfgoed

Activiteit	2025	2026	Na 2026
Vaststelling visiedocument door college van B&W	x		
Publicatie document en animatievideo	x		
Opname toekomstvisie in Omgevingsvisie en bij actualisering van 'De Kracht van Erfgoed' (Raad)	x	x	
Opname passende bescherming van kerkenbiotopen in Omgevingsplan (Raad)			x
Opname handelings- en beoordelingskader in Omgevingsplan (Raad)			x
Jaarlijks: uitwisseling tussen gemeente en kerken met evaluatie	x	x	x
Jaarlijks: uitkomsten monitoring en evaluatie rapporteren aan bestuur en waar nodig bestuurlijke besluitvorming	x	x	x
Doorlopend: erfgoedloket bij gemeente voor vragen	x	x	x

Actie: in Omgevingsvisie opnemen

Het religieus erfgoed bestaat uit alle religieuze gebouwen en hun interieurcollecties waar cultuur-historische waarde aan toegekend wordt, en de bijbehorende elementen in de omgeving daarvan. Deze samenhangende, religieuze plekken, kortweg kerkenbiotopen, hebben grote betekenis voor de samenleving, zowel vanwege de stedenbouwkundige -, architectonische - en kunstwaarden, als vanwege het sociaal-maatschappelijke belang. Bij het toekennen van passende functies houden we rekening met deze waarden en stellen we de waarden veilig. Dit doen we in samenspraak met de eigenaren, met als doel om dit erfgoed letterlijk en figuurlijk midden in de samenleving te houden, volgens het motto van de visie: 'de kerk in het midden houden'. De visie en strategie van deze visie (p. 7 en 8) vormen hierbij de kaders.

Acties Omgevingsplan

- het handelings- en beoordelingskader wordt vertaald in passende functies, vergunningplichtige activiteiten en verbods- en beoordelingsregels, niet alleen voor monumenten, maar ook voor het overige erfgoed en voor de omgeving van de kerken, voor de gehele zogenaamde kerkenbiotoop.
- de contour van de kerkenbiotopen wordt in het Omgevingsplan vastgelegd; daarbinnen gelden regels om te voorkomen dat activiteiten in de omgeving van de kerken de erfgoedwaarden kunnen verstoren of vernielen.
- de passende regels betreffen niet alleen de monumentenactiviteit, maar alle activiteiten die de waarden kunnen raken, zoals (ver)bouwen, gebruik, bomenkap, het organiseren van evenementen, het veranderen van een uitrit, de inrichting van de openbare ruimte, etc. Het betreft regels die nodig zijn om de karakteristiek en kwaliteiten van de kerkenbiotoop te behouden.

Bijlage 1: Overzichtslijst kerkgebouwen, bijbehorende elementen en kerkhoven

Status	Adres	Actuele naam	Type	Functie	Architect	Datering
Geen monumenten-status	Anthoni van Leeuwenhoekade 36	Rehobothkerk	Kerk	Religieus	-	1988
Geen monumenten-status	Bachlaan 17		Kerk	Wonen		1975
In procedure gemeentelijk monument	Baron Schimmelpenninck van der Oyelaaan 18	Heilige Moeder Gods	Kerk	Religieus	Nefkens, H.N.M.	1967
Geen monumenten-status	Jan Evertsenlaan 2	De Ontmoeting	Kerk	Gezondheidscentrum	-	1982
Rijks- en gemeentelijk monument	Kerkplein 2	Dorpskerk	Kerk	Religieus	Druiding, A.	1868 (14de eeuw)
Rijksmonument	Leidseweg 98	St.-Laurentiuskerk	Kerk	Religieus	Asseler, Th.	1865-1868
Geen monumenten-status	Leidseweg 191	Kapel Beresteijn	kapel	Religieus		
Gemeentelijk monument	Schoolstraat 2	Het Kruispunt	Kerk	Religieus	Onvlee, H.	1924
Gemeentelijk Monument	Tolstraat 4	Gereformeerde Kerk	Kerk	Kantoren en bedrijven	-	1879
Gemeentelijk Monument	Veurseweg 3	Huize Bijdorp	Kapel	Religieus	Margry, A.A.J.	1882

	Actuele naam	Buiten-gebruik	Denominatie oorspronkelijk	Denominatie Huidig	Opmerking/ onderdelen	Waardering
	Rehobothkerk		(NH) Nederlandse Hervormde Kerk	Hersteld Hervormde Gemeente Rehoboth		VAN WAARDE
		2004	Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt	nvt	houten kerk, woning	VAN WAARDE
	Heilige Moeder Gods		(RKK) Rooms-Katholieke Kerk in Nederland	Godcentre	buiten gebruik als r.k. kerk sinds 2016; vrijstaande toren; in procedure in afwachting van herbestemming/herontwikkeling	HOOG
	De Ontmoeting	2018	(NH) Nederlandse Hervormde Kerk; zevende dag adventisten	nvt	buiten gebruik 2018; ontwikkeling woningbouwlocatie	LAAG
	Dorpskerk		(NH) Nederlandse Hervormde Kerk; Hervormde Gemeente van Voorschoten en Veur	(PKN) Protestantse Kerk in Nederland	kerkgebouw (1868), begraafplaats, muur- en hekwerk, diakoniewoningen Kerkezathe, baarhuisje; klokkentoren (1539) met luidklokken en Carillon; vaste en roerende interieurcollectie waaronder orgel opname MCC 2022 en Stichting Kerkelijk kunstbezit 2003); bouwheer: Jonkheer H.A. Steengracht van Duivenvoorde; grafkapel en grafkelder (1380)	ZEER HOOG
	St.-Laurentiuskerk		(RKK) Rooms-Katholieke Kerk in Nederland	(RKK) Rooms-Katholieke Kerk in Nederland	met pastorie en begraafplaats, erfafscheiding (muurtje, hek); orgel RM; Christusbeeld (stond eerder op het kerkhof van de Montfortanen op Beresteyn)	ZEER HOOG
	Kapel Beresteijn	2009	r.k., paters Montfortanen	nvt	op buitenplaats; buiten gebruik 2009; kapel gesloopt 2022; begraafplaats Montfortanen geruimd	NVT
	Het Kruispunt		(GK) Gereformeerde Kerken in Nederland	nvt	buiten gebruik voor eredienst, sociaal-cultureel gebruik	HOOG
	Gereformeerde Kerk	1924	(GK) Gereformeerde Kerken in Nederland	nvt	herbestemd tot woning, achter/bij Tolstraat 1a, Zitmankerkje	VAN WAARDE
	Huize Bijdorp	2023	congregatie van de H. Catharina van Siëna	nvt	ontwikkeling buitenplaats, kapel zal aan eredienst worden onttrokken; Onderdelen: Hek 1697 (RM 38011), Hoofdgebouw (1), Wagenschuur met kas en oranjerie (2), Moes- tuin met schuur en tuinmuren (3), Wasserij (4), Wagenschuur (5), Stal (6), Park- en groenaanleg met tuinbeelden en begraafplaats (7)	HOOG

Bijlage 2 Fotogalerij

Dorpskerk (foto Aeriallive 2022)

Hek Dorpskerk, Kerkplein 2 (foto 2017)

Dorpskerk, Kerkplein 2 (foto Aeriallive 2022)

Baarhuisje Dorpskerk, Kerkplein 2 (foto 2017)

Kerkezaathe, Treubstraat 20 (foto 2017)

Kerkezaathe, Treubstraat 20, Schoolstraat 37-45, Willibrordusstraat 2-6 (foto 2017)

Laurentiuskerk, Leidseweg 98 (foto Aerial-live 2022)

Laurentiuskerk, Leidseweg 98 (foto Aerial-live 2022)

Kruispuntkerk, Schoolstraat 2 (foto Aerial-live 2022)

Kruispuntkerk, Schoolstraat 2 (foto Aerial-live 2022)

Moeder Godskerk, Baron Schimmelpenninck van der Oyeaan 18 (foto Aeriallive 2022)

Moeder Godskerk, Baron Schimmelpenninck van der Oyeaan 18 (foto 2021)

Bijdorp (foto 2017)

Bijdorp (foto 2017)

Rehobothkerk, Anthoni van Leeuwenhoekkade 36 (foto 2021)

De ontmoeting, Jan Evertsenlaan 2 (foto 2021)

Bijlage 3

De relatie van dit visiedocument met bestaand erfgoedbeleid

Wat nemen we mee vanuit de Erfgoedvisie (kadernota 2013)?

De Voorschotense Kadernota '*De kracht van erfgoed*' uit 2013 beschrijft de rol en betekenis van erfgoed voor:

- identiteit: met het verleden maak je de toekomst (erfgoed leeft);
- perspectief bieden in sociaal-cultureel, ecologisch, recreatief, toeristisch en economisch opzicht (erfgoed loont);
- sturing bieden voor ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid (erfgoed inspireert).

Deze drie uitgangspunten zijn onverminderd van belang; ze hebben anno 2024 niets ingeboet. Ze gelden onverminderd voor het religieus erfgoed.

Wat staat er in de evaluatie het erfgoedbeleid "De Kracht van Erfgoed" uit 2021?

Herbestemming en herontwikkeling.

Gebouwd erfgoed verliest in toenemende mate zijn oorspronkelijke functie. Dat geldt voor boerderijen, maar vooral ook voor kerkgebouwen. Ze vormen vaak letterlijk en figuurlijk het hart van het dorp en zijn meestal het middelpunt van een wijk of buurt. De kerk is vaak het meest beeldbepalende gebouw, waar menig Voorschotenaar net als zijn school een historische band mee heeft. De ontkerkelijking vraagt een nieuwe kijk op de omgang met het religieus erfgoed. Om daar samen met alle betrokkenen een standpunt over in te nemen heeft Voorschoten in 2021 vanuit de landelijke Kerkenvisie subsidie gekregen om een standpunt te bepalen over de toekomst het religieuze erfgoed. Vooral voor de Moeder Godskerk en de Kruispuntkerk is dit actueel. Onderdeel van het opstellen van een kerkenvisie kan een haalbaarheidsstudie zijn. De kerkenvisie kan worden benut als bouwsteen voor de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan. (pagina 59).

Deze passage is de basis voor dit visiedocument en het planologisch handelingskader (bijlage 4).

Bouwsteen 2 van de Erfgoedagenda 2022-2026: 'Erfgoed loont, leeft, inspireert en verbindt'

Bouwsteen: 2 Herbestemming en herontwikkeling		2022	2023	2024	2025	2026
2.1	Herbestemming gaat voor sloop; subsidiemogelijkheden uitbreiden met herbestemmingsonderzoek voor beeldbepalende panden.				x	x
2.2	De gemeente vervult een voorbeeldfunctie en voorkomt als aanjager en verbinder leegstand van waardevol erfgoed en bevordert toekomstig hergebruik. Leegstand wordt gemonitord en een strategie wordt ontwikkeld waarbij maatwerk en creativiteit centraal staan. Behoud en versterking van de ensemblewaarde zijn richtinggevend.	x	x	x	x	x
2.3	Bij herbestemming en herontwikkeling is de cultuurhistorie het uitgangspunt en tevens inspiratiebron. Materieel en immaterieel erfgoed fungeren als bindmiddel, niet als obstakel. In een vroeg stadium meedenken en faciliteren waar mogelijk.	x	x	x	x	x
2.4	Vanuit de doelen van de Omgevingswet staat de zorg voor monument en omgeving centraal. Bij planontwikkelingen wordt zo vroeg mogelijk in het proces gebiedsgericht specifieke cultuurhistorische verkenningen opgesteld als onderdeel van een beeldkwaliteitplan of ruimtelijke onderbouwing. Het is een middel om invulling te geven aan de zorgplicht voor het erfgoed en zijn omgeving.	x	x	x	x	x

Het visiedocument sluit aan op Bouwsteen 2.

Bijlage 4 Planologisch handelings- en beoordelingskader bij functieverbreiding en -verandering

Spelregels voor en afspraken over toekomstbestendigheid en passend gebruik van religieus cultureel erfgoed

Er is geen standaard, rechte lijn van 100 procent religieus gebruik naar 100 procent ander gebruik. Elk gebouw, omgeving en omstandigheden zijn anders. Functieverandering is daarom altijd een proces dat maatwerk verlangt. Een planologisch handelingskader biedt duidelijkheid over rollen, mogelijkheden en stappen die doorlopen moeten worden. Het voorkomt willekeur en ad hoc-besluiten over de omgang met het religieus cultureel erfgoed.

Het planologische kader biedt een handelingsperspectief voor functieverbreiding, -verandering en herbestemming van religieus cultureel erfgoed en kan een plek krijgen in het Omgevingsplan. De visie 'De kerk in het midden houden' is leidend bij de toepassing van dit kader.

Omgevingswetbestendig kader

Het handelingskader voor de omgang met het religieus erfgoed duidt de omgang met de kernkwaliteiten en -waarden van dit type erfgoed. Daarmee geeft het kader invulling aan het casco Omgevingsplan van de VNG dat voorstelt om in hoofdstuk 2 van het Omgevingsplan de bedoeling te beschrijven.

Het handelingskader religieus erfgoed geeft die bedoeling aan vanuit de basisuitgangspunten van monumentenzorg, zoals behoud gaat voor vernieuwing. Daarnaast maakt het duidelijk hoe de betekenis van het erfgoed en het gebruik zich tot elkaar verhouden. De kernkwaliteiten maken de plek herkenbaar en leggen de te beschermen eigenheid vast. Door de kernkwaliteiten leidend te maken bij het maken van plannen kan de betekenis van het erfgoed versterkt worden, en is duidelijk waarin het erfgoed onderscheidend is. Zo kan het eigen karakter, in welke vorm dan ook, doorgegeven worden, zelfs bij sloop of transformatie. Zo wordt het verhaal en de bedoeling van het verleden doorgegeven naar de toekomst. Op deze wijze worden erfgoedwaarden onderdeel van de ruimtelijke kwaliteit en wordt invulling gegeven aan de bedoeling van de Omgevingswet. Door implementatie van visie en handelingskader in Omgevingsvisie en -plan ligt de houding ten opzichte van dit erfgoed vast en is vooraf voorspelbaar welke maatwerkeisen er binnen een opgave liggen.

Doel van functieverandering en herbestemmen

Functieverbreiding, -verandering en herbestemming van cultuurhistorisch waardevol religieus vastgoed betreft gebouwen die een leven geleefd hebben en een verhaal te vertellen hebben. Een passende functie is de belangrijkste (economische) drager voor goed beheer en behoud. Doel van flexibiliteit in functies is dat objecten een nieuw leven krijgen zonder dat ze daarbij hun verhaal verliezen, terwijl er tegelijkertijd toch ook een ander gebruik mogelijk is.

Rol van cultuurhistorische waarde

De cultuurhistorische waarde en de beschermingsstatus zijn zeer bepalend in de zoektocht naar passend gebruik. De erfgoedwaarden bepalen de mate van de zogenaamde aanraakbaarheid: hoe hoger de waarde, hoe zorgvuldiger het vraagstuk rond de instandhouding van het erfgoed doorlopen moet worden.

Over het algemeen geldt dat het oorspronkelijke gebruik het meest passend is, ook al kunnen veranderingen in de liturgie ook wijzigingen in het gebruik verlangen die van invloed zijn op de erfgoedwaarden. Ook functieveranderingen binnen de bestaande sociaal-maatschappelijke bestemming kunnen ingrijpend zijn, en vergen een zorgvuldige afweging.

Scenario's in relatie tot het gebruik

De mate waarin 'de kerk in het midden gehouden wordt' is leidend in de keuzes.

- 1 Het gebedshuis blijft in gebruik door en in bezit van één geloofsgemeenschap en wordt incidenteel en/of structureel voor andere functies gebruikt vanuit de doelstellingen van de gemeenschap (diaconaal werk, bijv. priklocatie Corona / vluchtelingenopvang). Dit wordt niet gezien als verbreding of functieverruiming, maar hoort bij de geloofstaak. Door een brede opvatting van het begrip "kerk" en de plek van het gebouw daarin (met bijbehorende sociaal-maatschappelijke bestemming) is het mogelijk om toekomstwaarde te scheppen zonder "zware procedures" om ander gebruik mogelijk te maken. Dit wordt gezien als het optimaliseren van het gebruik binnen bestaande kaders.
- 2 Het gebedshuis blijft in gebruik door en in bezit van de geloofsgemeenschap, maar krijgt medegebruik door andere geloofsgemeenschappen en/of andere functies binnen sociaal-maatschappelijke bestemming; het gebruik als gebedshuis blijft de hoofdfunctie.
- 3 Het gebedshuis blijft in gebruik door en in bezit van de geloofsgemeenschap, maar komt daarnaast beschikbaar voor nevengebruik en multifunctioneel gebruik. Hierbij kan de liturgische functie nevengebruik worden, en het bijbehorende terrein kan worden ontwikkeld en/of geëxploiteerd voor ander gebruik (bijv. woningbouw voor een passende doelgroep). Bij ontwikkelingen op het terrein wordt rekening gehouden met de waarden van de kerkenbiotoop.
- 4 Het gebedshuis komt in ander eigendom (bijvoorbeeld stichting of exploitant), maar de kerkelijke partij blijft het gedeeltelijk gebruiken voor de eredienst. De gebedshuisfunctie wordt een "nevenfunctie" naast andere functies, en ook gebruik van het gebedshuis buiten de niet-sociaal-maatschappelijke bestemming is mogelijk (kantoor, horeca).
- 5 De locatie verliest zijn religieuze functie in het geheel, en er wordt een geheel nieuwe functie binnen of buiten de sociaal-maatschappelijke functie gezocht. Gebedshuis én terrein krijgen een ander gebruik, maar de erfgoedwaarden worden niet of niet onevenredig aangetast.
- 6 Sloop van het gebedshuis en volledig nieuwe ontwikkeling van de locatie, waarbij de geschiedenis meegenomen wordt in het nieuwe verhaal van de plek, zowel letterlijk (stedenbouwkundig/architectonisch) als figuurlijk.

Functies

De mate van open/toegankelijk blijven en de ingrijpendheid voor de erfgoedwaarden zijn leidend.

- a Functieverandering of -verbreding binnen de bestaande sociaal-maatschappelijke bestemming
 - 1 Kunst en cultuur
 - 2 Verenigingsleven
 - 3 Onderwijs (inclusief kinderopvang / BSO)
 - 4 Maatschappelijke opvang en/of zorg
 - 5 Sport
- b Functieverandering of -verbreding buiten de bestaande sociaal-maatschappelijke bestemming
 - 1 Horeca en/of dienstverlening (kantoor)

2 Wonen

3 Andere functies die minder passend zijn vanwege het niet of slechts in geringe mate openbaar toegankelijk zijn, de aard van het bedrijf en/of de ingrijpende wijzigingen die er mee gepaard gaan die de erfgoedwaarden aantasten of in gevaar brengen.

Omdat de betekenis van gebedshuizen voor het dorp en haar inwoners een essentiële waarde is, zijn functies waarbij het gebedshuis en het omliggende terrein openbaar toegankelijk blijven of worden meer gewenst dan functies die privatisering betekenen.

Hoewel eerst gezocht moet worden naar functieverandering of -verbreding binnen de bestaande sociaal-maatschappelijke bestemming kan een andere bestemming meer gewenst zijn vanwege de benodigde ingrepen in het gebouw en/of de gevolgen voor de omgeving van een nieuwe functie binnen de sociaal-maatschappelijke bestemming. Bijvoorbeeld: als voor de inrichting als winkel of als restaurant niet of nauwelijks wijzigingen aan het monument plaats hoeven te vinden, dan geniet deze functie, waarbij het gebouw ook openbaar toegankelijk is, de voorkeur boven wonen of gebruik als kantoor.

Een proces voor functieverbreiding, -verandering en herbestemming begint met vragen stellen

Wat voor plek wil je dat de kerk blijft? Welke kernkwaliteiten moeten behouden blijven? Wat is het belangrijkste aspect hierin: wat is absoluut 'onaanraakbaar' en vormt het "hart" of de "ziel" van het erfgoed waar het erfgoed niet zonder kan. Hoe kan deze "ziel" behouden blijven bij herbestemming van het gebouw, zijn omgeving en/of de religieuze objecten, zelfs bij (gedeeltelijke) sloop? Hoe houd je de 'kerk in het midden'?

In het planproces moet het beantwoorden van deze vragen geborgd worden; het is een verplicht onderdeel bij veranderingen in het gebruik. De kernkwaliteiten duiden en vervolgens in de planvorming respecteren zijn vereist in het plan.

Stappenplan bij functieverandering en herbestemming

- 1 De eigenaar (initiatiefnemer) formuleert wensen en voert een eerste verkenning uit op basis van de beoordelingsaspecten. De herbestemmingsanalyse is hiervoor een hulpmiddel
- 2 Initiatiefnemer betreft gemeente en omwonenden bij het proces. Initiatiefnemer kiest een vorm van periodiek overleg (bijv. oprichting van een stuurgroep of klankbordgroep) en communicatie richting omwonenden
- 3 Gemeente is gesprekspartner over mogelijkheden voor functies en omgang met het erfgoed
- 4 Initiatiefnemer maakt een schetsontwerp en maakt inzichtelijk in hoeverre het erfgoed gewijzigd moet worden voor de functieverandering
- 5 Gemeente vraagt advies over het schetsontwerp aan de Adviescommissie voor Omgevingskwaliteit (vooroverleg)
- 6 Initiatiefnemer voert de benodigde nadere onderzoeken uit om tot een definitief plan te komen, waaronder ten minste een Cultuurhistorische Effectrapportage (CER) waarin de gevolgen voor de erfgoedwaarden (aspecten zoals opgenomen in de waarderingstabel) inzichtelijk worden gemaakt
- 7 Het definitieve plan volgt de reguliere route voor functieverandering en vergunningverlening

Beoordelingsaspecten voor functieverandering en herbestemming

Financiële aspecten

Beleid van de betreffende geloofsgemeenschap / eigenaar

Bouwtechnische aspecten

Cultuurhistorische aspecten

- Historische betekenis (rol in historie van het dorp)
- Stedenbouwkundige betekenis (rol in stedelijk weefsel / oriëntatiewaarde)
- Architectuur (exterieur)
- Architectuur (interieur)
- Roerende collectie inclusief orgels, kerkelijke kunst, archieven
- Sociaal-maatschappelijke waarde van het erfgoed, zoals dit erfgoed leeft en functioneert vanuit de betreffende gemeenschap.

Liturgische aspecten (inclusief muziek)

Draagvlak in de wijk en in het dorp

Deze beoordeling vindt plaats aan de hand van het Nationale Stappenplan "Herbestemmingsanalyse" of een ander, in samenspraak tussen gemeente en eigenaar goedgekeurde wijze van analyseren.

Nationale Stappenplan Herbestemmingsanalyse

Doel

Het doel van de herbestemmingsanalyse is dat vooraf onderzocht wordt in hoeverre het mogelijk is om het vastgoed een nieuw leven te geven zonder dat het daarbij zijn verhaal verliest, terwijl er tegelijkertijd toch ook een impuls kan worden gegeven aan het dorp.

Opzet

De herbestemmingsanalyse richt zich op een balans (synergie) tussen kernwaarden en programma van eisen. Het onderzoek geeft ten minste inzicht in:

- A Het laadvermogen van het monument
Wat zijn de kernwaarden, welke veranderruimte is er (de aanraakbaarheid), in hoeverre is de veranderruimte afhankelijk van bepaalde functies?
- B De noodzakelijke aanpassingen ten behoeve van het programma
Beoordeling van de noodzakelijkheid van aanpassingen en de impact ervan op de waarden.
- C De eenheid van de bestemming
Levensvatbaarheid, toekomstbestendigheid, maatschappelijke relevantie.
- D De financiële consequenties
Welke kosten, opbrengsten, exploitatiemogelijkheden, belangen, partijen spelen een rol;

wanneer moet de exploitatie kostendekkend zijn; wat is er nodig om een herbestemming al dan niet op termijn haalbaar te maken?

- E De mogelijkheden om met tijdelijke functies naar een eindmodel te groeien
Stadsherstelformule: onderzoek de haalbaarheid, voorkom verval, koop het pand of complex en restaureer het en zoek er een passende (economische) functie bij, zodat het gebouw of complex behouden blijft.
- F De plan van aanpak
Scenariostudie voor de invulling, waarna zo nodig een gefaseerde uitvoering van bouwen/ restaureren in combinatie met het completeren van het financiële plaatje.

onderzoeksvragen

Meer specifiek is het gewenst een beeld te schetsen van de kansen en bedreigingen op basis van de volgende facetten: bestuurlijk, economie, cultuurhistorie, ruimte, milieu en financiën. Per facet dienen – voor zover relevant – de vragen te worden beantwoord en zaken te worden beoordeeld.

De analyse is een hulpmiddel, geen lijst om af te vinken. De analyse wordt tijdens het planproces steeds meer ingevuld en verfijnd. Per opgave zullen er andere accenten nodig zijn. De analyse blijft van eerste idee tot en met het definitieve plan een beoordelingskader voor kansen en bedreigingen.

economie

- 1 bijdrage aan de aantrekkelijkheid voor de woon- en werkomgeving
- 2 invloed op nieuwe locaties/mogelijkheden voor bedrijven
- 3 mate waarin de economische structuur wordt versterkt
- 4 invloed op de werkgelegenheid
- 5 invloed op de lokale bestedingen
- 6 invloed op de concurrerendheid met nieuwbouw
- 7 invloed op de vastgoedmarkt

ruimte

- 1 invloed op de gebiedsidentiteit
- 2 invloed op maatschappelijke effecten
- 3 kwaliteitsimpuls voor de buurt
- 4 prikkel voor andere investeringen
- 5 realisatie van ruimtelijk beleid op lange termijn
- 6 mogelijkheid voor huisvesting van specifieke groepen
- 7 mate waarin sprake is van katalysatorfunctie voor gebiedsontwikkeling
- 8 mate waarin ruimte ontstaat voor experimenten
- 9 mate waarin sprake is van strijdigheid met ruimtelijke kaders

cultuurhistorie

- 1 bijdrage aan de culturele geschiedenis (gebouw en gebied)
- 2 invloed op de cultuurhistorische waarden vanwege het gebruik*
- 3 invloed op de cultuurhistorische waarden vanwege aanpassingen*
- 4 inbreng van expertise (passende functies en veranderruimte monument)

* * de Cultuurhistorische Effectrapportage, waaruit de gevolgen voor de erfgoedwaarden duidelijk worden, heeft zowel betrekking op de gevolgen van het gebruik als de gevolgen van de aanpassingen die nodig zijn.

milieu

- 1 invloed op het voorkomen van nieuwbouw in groene gebieden
- 2 mate waarin verbruik van grondstoffen wordt voorkomen door nieuwbouw
- 3 invloed op het voorkomen van verkeer(sbewegingen)
- 4 mate waarin de principes van Duurzame Monumentenzorg kunnen worden gerealiseerd
- 5 invloed op energieverbruik

financiën

- 1 invloed op waarde omliggend vastgoed (OZB)
- 2 invloed op de OZB-opbrengsten (a.g.v. gebruik)
- 3 snelheid en prijs in relatie tot nieuwbouw
- 4 mate waarin kosten door leegstand kunnen omgezet in opbrengsten door gebruik
- 5 mate waarin elders aanleg en beheer van voorzieningen kan worden voorkomen
- 6 mate waarin elders inkomsten uit gronduitgifte worden gemist
- 7 mate waarin financiële belangen in andere vastgoedprojecten worden beïnvloed
- 8 gevolgen op waarde a.g.v. prijsontwikkelingen na verwerving vastgoed
- 9 investeringskosten in kennis, vaardigheden en begeleiding

bestuurlijk

- 1 aanwezigheid van middelen en kennis om de herbestemming te ondersteunen
- 2 inzicht in vraag, aanbod en belangen lokaal vastgoed
- 3 mogelijkheden vraag, aanbod en belangen met elkaar te verbinden
- 4 maatschappelijke verantwoordelijkheid tegen gevolgen van leegstand
- 5 voorbeeldfunctie (met eigen vastgoed)
- 6 intensieve(re) samenwerking tussen diensten
- 7 invloed van de formele taken op het creatieve proces
- 8 mogelijkheid nieuwe financieringsconstructies te gebruiken
- 9 invloed van regel- en bestuursdruk
- 10 mogelijkheid van oppositie bij burgers als gevolg van nieuwe functies
- 11 mogelijkheid van succes binnen ambtsperiode bestuurders

Bijlage 5: Samenvatting en uitleg van begrippen, proces en participatie in vraag en antwoord

Wat is een kerkenvisie?

De “Kerkenvisie” is het resultaat van een dialoog met alle betrokkenen over de toekomst van het religieus cultureel erfgoed, waarin de eigenaren van dit erfgoed een belangrijke rol spelen.

De toekomstvisie is niet enkel op kerken gericht, maar op al het religieuze cultureel erfgoed, zowel beschermd als niet-beschermd (dit is een voorwaarde voor de toekenning van de decentralisatie uitkering). Dit betekent dat ook het beheer en behoud van interieur en collecties en kerkelijke archieven bij de toekomstvisie betrokken kunnen worden.

Tijdens de dialoog zijn uitgangspunten geformuleerd en afspraken gemaakt over een duurzaam toekomstperspectief voor het religieus cultureel erfgoed van Voorschoten.

Een kerkenvisie geeft inzicht in de status, waarde en het potentieel van het religieus erfgoed in de gemeente. Een kerkenvisietraject biedt houvast bij de instandhouding van en een goede omgang met dit religieuze erfgoed. Het helpt de gemeente in het formuleren van een integrale zienswijze met betrekking tot dit cultuurhistorische erfgoed en kan daarmee anticiperen op toekomstige ontwikkelingen. Daarmee kan een kerkenvisie ook een waardevolle bouwsteen zijn voor de ontwikkeling van het ruimtelijk beleid en gekoppeld worden aan de ruimtelijke opgaven waar de gemeente voor staat (Omgevingsvisie en-plan), maar ook aan de sociaal-maatschappelijke opgaven.

Bovendien kan door een kerkenvisie geborgd worden dat religieus erfgoed een blijvende rol van betekenis binnen de gemeente kan spelen.

Wat is “De kerk in het midden houden”?

Het resultaat van het gezamenlijke project van Wassenaar en Voorschoten, genaamd “Toekomst voor het religieus cultureel erfgoed van Wassenaar en Voorschoten”.

Het is het resultaat van de dialoog over de toekomst van het religieus erfgoed. Met het vaststellen van deze visie met agenda verbindt het bestuur zich aan het document en de actiepunten, en is duidelijk welke beleidstappen gaan volgen.

Waarom heet dit document dan niet “Kerkenvisie Voorschoten”?

- 1 Het **programma toekomst religieus erfgoed** is landelijk bekend geworden onder de naam “Kerkenvisie”. Deze naam is om drie redenen niet in de titel van dit document gebruikt en komt ook elders in de tekst niet voor vanwege:
Kerken (gezindte): het landelijke project is bedoeld voor alle denominaties. Niet alleen christelijke genootschappen zijn bij het project betrokken. Het woord kerken (gezindte) is daarom te beperkend.
- 2 Kerken (gebouw): dit project gaat over de toekomst van alle religieuze zaken die tot het erfgoed behoren. Dit is breder dan alleen christelijke kerken en breder dan alleen het exterieur/casco van kerkgebouwen, maar betreft ook interieur en roerende collecties, het kerkhof, de armenhuisjes, etc. Tegelijk is de verzameling ook kleiner, want het gaat alleen over religieuze zaken (kerken, synagogen, moskeeën etc.) die tot het cultureel erfgoed behoren. Het woord kerken (gebouw) dekt de lading daarom onvoldoende. Bovendien draagt het woord “kerken” onvoldoende uit dat het religieuze erfgoed in samenhang zijn betekenis heeft: locatie, exterieur,

interieur, roerende collectie en historie van de eredienst bepalen samen de erfgoedwaarden.

- 3 Visie: het woord visie refereert aan een bepaald type beleidsstuk van de gemeente, dat ook een vaste bestuurlijke route volgt en een vaste plek heeft in de gemeentelijke organisatie. Vanaf 1 januari 2024 kent de gemeente nog maar één overkoepelende Omgevingsvisie. Het woord visie schept daarom vanuit het gemeentelijke perspectief een incorrecte verwachting over het eindproduct. Dit document is een inhoudelijke visie, waarin de acties staan om de uitkomsten te implementeren in de verschillende beleidsdocumenten, waaronder de Omgevingsvisie.

Wat is religieus cultureel erfgoed?

Voor het dorp betekenisvolle cultuurhistorische zaken die met religie te maken hebben: roerend en onroerend, onder- en boven de grond, in situ (in het gebedshuis) en ex situ (bijv. in een museum) bewaard

Wanneer?

2022-2025

Waarom?

Religieus cultureel erfgoed is van grote betekenis voor ons dorp. Het beheer en behoud verlangt een gedragen langetermijnvisie, en goede onderlinge verstandhoudingen

Op welke wijze?

- gesprekken plenair met belanghebbenden
- 1 op 1 gesprekken
- onderzoek van Museum Catharijneconvent naar Dorpskerk
- fotografie van de belangrijkste gebouwen en hun omgeving

Wat speelde de hoofdrol?

Gebedshuizen die als gebedshuis zijn gebouwd, als zodanig nog in gebruik zijn en tot het erfgoed van Voorschoten behoren

Wie speelden de hoofdrol?

Vertegenwoordigers vanuit de geloofsgemeenschappen in bezit van en gebruikers van religieus erfgoed

Wie waren nog meer belangrijk?

Vertegenwoordigers en eigenaren van herbestemd religieus erfgoed, en historische organisaties, zoals het Lokaal Erfgoed Platform (LEP)

en (voorheen) Vereniging tot bescherming van oud, groen en leefbaar Voorschoten; inwoners; vertegenwoordigers van buurtverenigingen; Museum Voorschoten, Cultuurfabriek

Wie gaven advies?

Werknemers van Museum Catharijne Convent, Rijksdienst voor het cultureel erfgoed en provincie Zuid-Holland, Adviescommissie (voorheen) WCE

Welke thema's waren het belangrijkste?

- duurzaamheid
- toekomstbestendig gebruik (functieverbreiding, -verandering en herbestemming, exploitatie)
- sociaal-maatschappelijke betekenis van het erfgoed

Wat is het resultaat?

Een document met concrete acties voor de beleidscyclus

- een handelingskader als handleiding bij functieveranderingen
- aansprekende film en fotografie door Aeriallive
- animatievideo door AnimatieKoning met kernboodschap

Wat volgt nu?

Uitvoering volgens de Uitvoeringsagenda, met onder meer de implementatie van de uitkomsten in de diverse beleidsdocumenten